

TEMA 3

NORMER VS. RÄTTIGHETER

– Övningar att göra med elever

Syftet med Tema 3 är att genom samtal och övningar belysa vad FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna och FN:s konvention om barnets rättigheter kan innebära för ungdomar i Sverige. Att diskutera situationer där sociala normer kolliderar med de mänskliga rättigheterna och den svenska lagstiftningen. Att belysa samhällets ansvar att tillgodose alla människors rättigheter. Att informera om vilket stöd samhället kan ge när dessa rättigheter inte respekteras.

DE MÄNSKLIGA RÄTTIGHETERNA

FN:s allmänna deklaration om de mänskliga rättigheterna skrevs 1948 som en reaktion efter andra världskriget. Deklarationen slår fast att alla människor föds fria med lika värde och lika rättigheter. De mänskliga rättigheterna är globala och Sverige har liksom de flesta länder i världen åtagit sig att följa dem. Stat, kommuner och myndigheter ska se till att detta sker och regeringen har det övergripande ansvaret. De mänskliga rättigheterna skyddas också i de svenska grundlagarna. Men för att alla människor ska få tillgång till de mänskliga rättigheterna krävs att hela samhället engageras. Här följer några av rättigheterna som flera övningar i det här temat belyser.

- Art. 1: Alla människor föds fria och med lika värde och lika rättigheter.
- Art. 2: Alla människor har rätt att få likvärdiga möjligheter i livet.
- Art 3: Alla människor har rätt att bestämma över sitt liv.
- Art 5: Alla människor har rätt att inte bli utsatta för våld.
- Art. 16: Alla människor har rätt att själva bestämma om och med vem de vill gifta sig.
- Art. 18: Alla människor har rätt till tankefrihet och religionsfrihet.
- Art. 25: Alla människor har rätt till sin sexualitet och rätt att bestämma över sin kropp.
- Art. 7 och svensk diskrimineringslagstiftning:
Alla människor har rätt att inte bli utsatta för diskriminering p.g.a. kön, ålder, funktionsnedsättning, etnicitet, sexuell läggning, könsöverskridanden identitet eller uttryck, språk, religion eller trosuppfattning etc.

För att stärka de mänskliga rättigheterna för vissa utsatta grupper har FN dessutom utformat separata konventioner. Den första var *Konventionen om avskaffandet av alla former av rasdiskriminering*. Den andra var *Konventionen om avskaffandet av all slags diskriminering av kvinnor* (kvinnokonventionen). Den tredje var *Konventionen om barnets rättigheter* (barnkonventionen). Efter det utformades *Konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning*. I de olika konventionerna formuleras vilket stöd samhället måste erbjuda för att de mänskliga rättigheterna ska kunna förverkligas för de berörda grupperna. För dessa grupper gäller alltså både de allmänna mänskliga rättigheterna och de specifika konventionerna.

Barnkonventionen har 54 artiklar och gäller för alla barn och unga upp till 18 år. Här följer några rättigheter i barnkonventionen som övningarna i Tema 3 belyser.

Art. 2: Barn har rätt att inte utsättas för diskriminering.

Art. 3: Barnets bästa ska alltid komma i första hand.

Art. 12: Barn har rätt att komma till tals och få sina åsikter beaktade.

Art. 16: Barn har rätt till privatliv.

Art. 19: Barn har rätt att inte utsättas för våld.

Art. 28: Barn har rätt till utbildning och bra sexualupplysning.

Art. 31: Barn har rätt till vila, lek, fritid och kultur.

RÄTTIGHETER OCH HANDLINGSUTRYMME

De mänskliga rättigheterna handlar om rätten att få skydd mot våld, trakasserier och diskriminering. Men de handlar lika mycket om rätten att bestämma över sitt eget liv och att inte begränsas i sitt handlingsutrymme.

Det är inte alltid samma personer som har större handlingsutrymme. På en arbetsplats kan en man ha större frihet än en kvinna att strunta i sitt utseende och större möjligheter att styra över samtalsämnen på kafferasten. Om samma kvinna är avdelningschef har hon mer inflytande i företaget och möjlighet att styra över både sina egna och mannens arbetsuppgifter.

Att avvika från en norm innebär ofta diskriminering och begränsningar av handlingsutrymmet. Att passa in på en norm medför fördelar som vi sällan ser eller tänker på. Att ha en ljus hudfärg innebär fördelar i

många sammanhang. Men att ha en ljus hudfärg och samtidigt ha en funktionsnedsättning kan i många sammanhang innebära färre fördelar och mindre handlingsutrymme jämfört med en person med mörk hudfärg som saknar funktionsnedsättning.

STÖD

Det är viktigt att unga känner till och får en helhetsbild av vilket stöd samhället kan och är skyldig att erbjuda vad gäller att tillgodose unga människors rättigheter. Att många unga människors rättigheter inte respekteras beror ofta på att de inte passar in på olika normer. Det kan handla om en kille som inte får en trygg skolgång eftersom han mobbas för sitt utseende, en elev som inte får modersmålsundervisning eftersom skolan hävdar att det saknas resurser eller en tjej som hotas av sin familj för att hon umgås med killar. Många ungdomar saknar information om vilket stöd som finns i samhället, vilka myndigheter, organisationer och föreningar som kan ge stöd och rådgivning vid behov. Övningarna *Rättigheter och dilemman*, *Vilket stöd finns i samhället?* och *Likabehandlingsplanen* i Tema 3 förmedlar information om stöd och hjälp som finns att få i samhället.

RÄTTIGHETER OCH HEDERSNORMER

Ett av de ämnen som behandlas i Läs Upp är hedersnormer och hedersrelaterat våld. Liksom allt våld strider hedersrelaterat våld mot de mänskliga rättigheterna. Det kan exempelvis gälla rätten till privatliv, rätten till den egna kroppen, rätten till sin sexualitet och rätten att bestämma över sitt liv. Dessa rättigheter är internationella överenskommelser och inte en spegling av det svenska samhället. Idén att integration i det svenska samhället är lösningen på hedersproblematik har ofta framförts i debatten.

Men denna ståndpunkt blir problematisk eftersom det i alla grupper i det svenska samhället oavsett etnisk eller religiös tillhörighet förekommer våld i nära relationer och andra kränkningar som strider mot de mänskliga rättigheterna. Formen för våldet och kränkningarna, alltså HUR en person drabbas kan självklart påverkas av faktorer som religion och kultur, liksom kön, sexualitet, funktionsförmåga, ekonomi och bostadsområde. Men det är viktigt att komma ihåg att brott mot de mänskliga rättigheterna drabbar ALLA grupper i samhället.

Jobba vidare kring de mänskliga rättigheterna, barnkonventionen, samt den historiska och nutida kampen för demokrati och rättigheter. Information och metoder finns bland annat på följande sidor: amnesty.se, fn.se, angelaget.se, rattighetsfokus.se, unicef.se, vardegrunden.se, gratisiskolan.se,

NYCKELBEGREPP

Diskriminering: När en individ blir missgynnad eller sämre behandlad än andra av skäl som har samband med diskrimineringsgrunderna (se nedan). Den svenska diskrimineringslagen skyddar mot diskriminering inom arbetslivet och utbildningsväsendet, när du köper varor eller tjänster och när du köper eller hyr bostad. Skyddet gäller också inom en rad andra viktiga samhällsområden, t.ex. hälso- och sjukvård, socialtjänst och socialförsäkringssystemet. Det är alltså företag och institutioner, inte privatpersoner, som kan diskriminera och bli anmälda för diskriminering.

Diskrimineringsgrunder: Enligt den svenska diskrimineringslagstiftningen finns sju diskrimineringsgrunder: ålder, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning och kön.

Hatbrott: Ett samlingsnamn för brott där motivet kan härledas till förutfattade meningar om en specifik grupp. Hatbrott strider mot de mänskliga rättigheterna och principen om alla människors lika värde. Hatbrottslagstiftningen utgår från hudfärg, etniskt eller nationellt ursprung, sexuell läggning, funktionsförmåga, religionstillhörighet och trosuppfattning.

Kränkande behandling: Knuffar, fasthållning, hot om våld, slag, sparkar, hån, elaka kommentarer, ryktesspridning, utstötning eller utfrysning. Både privatpersoner och anställda kan bli åtalade för kränkning/kränkande behandling.

Mobbning: Kränkande behandling eller trakasserier som upprepas flera gånger under ett visst tidsspänn.

Trakasserier: Kränkande behandling som har samband med diskrimineringsgrunderna.

FÖRSLAG PÅ WORKSHOPUPPLÄGG

Ett urval av övningar från Tema 3 som tar 60-90 minuter.

Övning: Privilegiepromenad

Övning: De mänskliga rättigheterna och barnkonventionen

Övning: Rättigheter och möjligheter

Övning: Har alla i Sverige samma möjligheter?

Övning: Rättigheter och dilemman

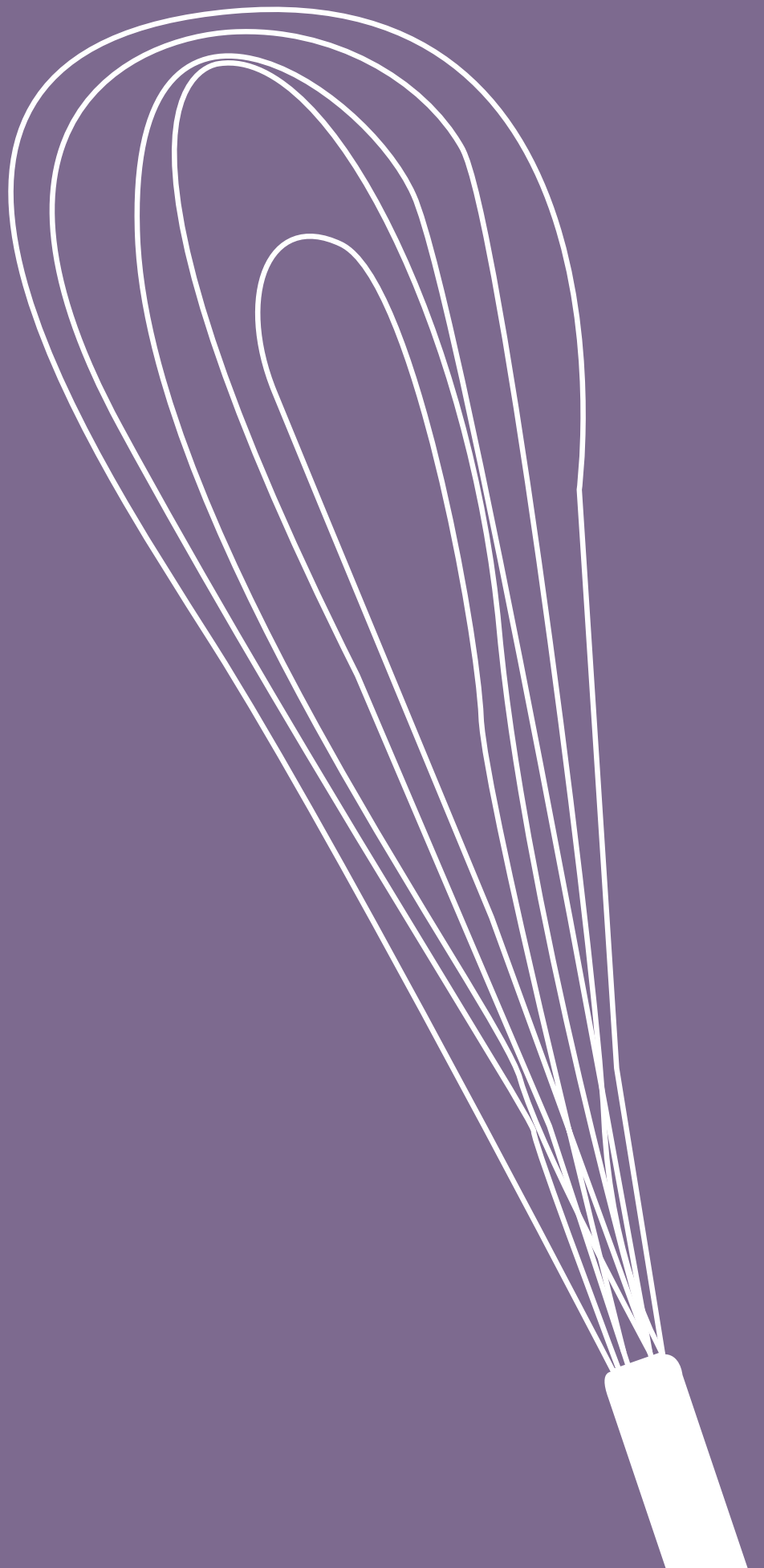
Övning: Vilket stöd finns i samhället?

Eller

Övning: Privilegiepromenad

Övning: De mänskliga rättigheterna och barnkonventionen

Övning: Forumspel

ÖVNINGAR

PRIVILEGIEPROMENAD

– Diskussionsövning

Vårt handlingsutrymme och våra möjligheter att exempelvis visa oss offentligt med den vi är ihop med, kunna utbilda oss till det vi vill, få det jobb som vi drömmer om och ta del av samhällsinformation varierar mycket beroende på faktorer som hudfärg, etnicitet, sexualitet, klasstillhörighet, kön och funktionsförmåga. Personer som passar in på normen får privilegier medan de som inte passar in på normen diskrimineras och begränsas.

Mål: Att få en djupare förståelse för hur olika faktorer som kön, hudfärg, sexualitet och religionstillhörighet påverkar våra val, möjligheter och vår livskvalitet.

Instruktion:

Kopiera och klipp ut rollkortet som finns på sidan 50. Dela ut rollkortet och be deltagarna fundera en stund över sin roll. Vilket kön har jag? Vilken sexuell läggning? Hur bor jag? Med vem eller vilka? Vad har jag för bakgrund? Vilka språkkunskaper har jag? Vad gör jag på dagarna? Be deltagarna placera sig på en linje bredvid varandra. Du ska sedan läsa upp påståendena som finns på nästa sida. Varje gång ett påstående stämmer in på deras roll ska de flytta sig cirka en halvmeter framåt, annars ska de stanna kvar.

När alla påståenden är upplästa ber du deltagarna att stanna kvar där de är. Låt dem berätta om sina roller och reflektera över varför de hamnat just där. Övningen visualiserar vad som ofta sker i verkligheten. De som hamnat långt bak kommer att se de andra framför sig och tydligt se deras privilegier. De som hamnat långt fram kommer inte att se dem bakom sig och därmed inte se sina egna privilegier.

Att tänka på:

Välj ut rollkort och ett antal påståenden i förväg utifrån vad du tror passar gruppen. Rummet räcker ofta inte till för att läsa upp alla påståenden.

Förtydliga efter varje påstående vem som ska flytta sig framåt. Efter påståendet *Jag kan gå hand i hand på stan med den jag älskar utan att få konstiga blickar*, kan du exempelvis säga: Alltså, ni som tror att ni INTE får konstiga blickar när ni går hand i hand med den ni älskar, flytta er en halvmeter framåt.

Flytta dig en halvmeter framåt om påståendet stämmer in på din roll:

- Jag behöver inte snåla med pengar i slutet av månaden.
- Jag kan gå hand i hand på stan med den jag älskar utan att få konstiga blickar.
- Jag kommer in i en byggnad utan problem, även om det är trappor upp till dörren.
- Jag kan köpa hudfärgade plåster som liknar min hudfärg.
- Jag har mer frihet än mina syskon tack vare mitt kön.
- Mina högtider är lediga dagar i en svensk kalender.
- Jag behöver inte vara orolig för att få ett rykte om jag har sex med någon.
- Ingen har frågat mig om jag är tjej eller kille.
- Jag är inte orolig för min framtid.
- Min jobbsökkan har aldrig blivit bortsorterad för att arbetsgivaren tycker att jag har ett konstigt namn.
- Jag får välja helt själv om och med vem jag vill gifta mig med.
- Jag känner att mitt språk, min religion och min kultur respekteras i samhället som jag lever i.
- Jag är inte rädd för att stoppas av polisen.
- Ingen har sagt något negativt till mig om min sexuella läggning.
- Jag har aldrig varit orolig för att min lön är lägre än mina kollegors bara på grund av mitt kön.
- Jag kan gå till en simhall utan att behöva tänka på vilket omklädningsrum jag ska använda.
- Jag kan välja att arbeta med vad jag vill.
- Jag har aldrig varit med om att folk har tittat konstigt på mig när jag går på stan.
- Ingen har frågat mig om vilket land jag kommer ifrån.
- Jag har inte haft några ekonomiska svårigheter.
- Jag har ett EU-pass.
- Jag kan besöka myndigheter utan att ha med en tolk.
- Varje dag kan jag läsa i tidningen om framgångsrika människor med samma hudfärg som jag själv.
- Jag behöver inte leta extrapriser när jag handlar mat.
- Ingen reagerar om jag struntar i att sminka mig en hel vecka.
- Jag känner mig sällan rädd när jag är ute på stan på kvällarna.
- Det är lätt att få tag på samhällsinformation på mitt modersmål.
- Jag är inte rädd för att gå igenom en mörk park på natten.
- Jag har aldrig behövt berätta för mina släktingar vilken sexuell läggning jag har.

Fortsätt diskutera:

- Hur kändes det att flytta sig framåt? Hur kändes det att stanna kvar?
- Vilka grupper eller personer hade fler privilegier än andra? Varför?
- Vad kan göras för att motarbeta ojämlikhet och diskriminering?
- Hur är påståendena relaterade till normer?
- Vad tolkade du in i din roll som inte fanns angivet på rollkortet (exempelvis kön, språkkunskaper, sexualitet)?

Kopiera och klipp ut rollkortet

Du är ordförande i en ungdomsorganisation. Dina föräldrar kom till Sverige från Chile på 70-talet.	Du är en ung kille. Du jobbar som gymnasielärare.
Du är nybliven förälder. Du är 17 år. Du går på gymnasiet.	Du är en kille. Du har flytt med din familj från Irak. Du går i nian. Du drömmer om att bli läkare.
Du är en heterosexuell kille. Du älskar att dansa och drömmer om att arbeta som dansare i framtiden.	Du är kristen. Du är dotter till en amerikansk ambassadör. Du bor i Sverige. Du går i en skola för synskadade.
Du jobbar som politiker. Du har en partner och tre barn. Du har en anställd barnflicka. Du har dyslexi (svårigheter med att läsa och skriva).	Du är en 17-årig tjej. Du har inte avslutat grundskolan. Du jobbar på en hamburgerrestaurang.
Du är dotter till en undersköterska. Du studerar ekonomi på universitetet. Din familj är viktig för dig och påverkar dig mycket.	Du är en kille. Du bor i en förort till en stor stad. Din mamma jobbar som städare, din pappa är arbetslös.
Du är en 30-årig skådespelare. Du kommer från Indien. Du har studerat juridik. Du jobbar som vårdbiträde.	Du är 22 år. Du bor med dina föräldrar. Du är muslim. Du pluggar till redovisningsekonom på universitetet.
Du är en ung kille. Du bor tillsammans med din pojkvän. Du jobbar som polis.	Du lever som gömd flykting. Du bor tillsammans med din familj i ett rum i en lägenhet.
Du är 16 år. Du är vit. Du är en kille. Dina föräldrar driver en advokatbyrå. Du spelar tennis på fritiden.	Du använder rullstol. Dina föräldrar jobbar på kontor. Du är uppväxt i ett litet samhälle i södra Sverige. Du är en kille.
Du är kvinna. Du är 25 år. Du pluggar på Komvux. Du har bott i Sverige i fem år.	Du är 17 år. Du är född i en tjejkropp men har känt sedan förskolan att du egentligen är en kille. Dina föräldrar är lärare.
Du är en 15-årig tjej. Du är adopterad från Colombia. Du bor med dina föräldrar i en liten by i Västerbotten.	

Inspiration till övningen är hämtad från *Bryt! Ett metodmaterial om normer i allmänhet och heteronormen i synnerhet*, RFSL Ungdom och Forum för levande historia.

DE MÄNSKLIGA RÄTTIGHETERNA OCH BARNKONVENTIONEN

– Information

Mål: Att få grundläggande kunskap om FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna (MR) och FN:s barnkonvention (BK). Att få kunskap om rättigheternas innebörd och för vem de gäller.

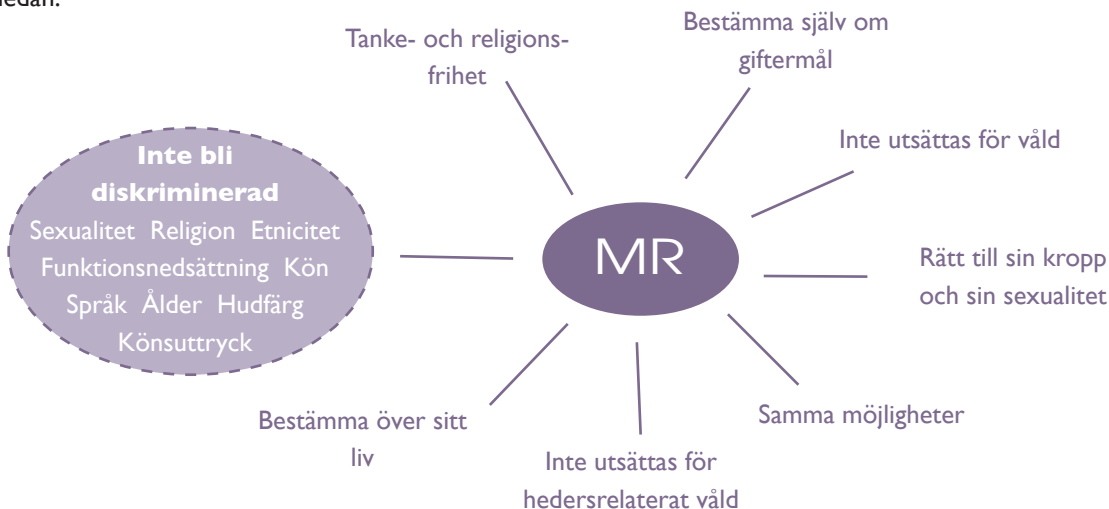
Instruktion:

Del 1: Fråga eleverna vad de vet om de mänskliga rättigheterna. Låt eleverna associera fritt kring ordet.

Del 2: Ge en inledande definition av de mänskliga rättigheterna utifrån följande: De mänskliga rättigheterna är en samling internationella regler som de flesta länder i världen har skrivit under och därför måste jobba för – alltså inget unikt för Sverige. Reglerna slår fast att alla människor föds fria med lika värde och lika rättigheter.

Tips: Rita upp modellen innan lektionen eller spara bilden digitalt och projicera upp den.

Del 3: Gör en modell utifrån några av de rättigheter som ingår i de mänskliga rättigheterna (MR). Se bild nedan.

Information om hedersnormer hittar du under rubriken mer material och hedersnormer.

Gå igenom och förklara alla rättigheter. Exempelvis:

Tanke- och religionsfrihet: Du har rätt till din egen åsikt. Du har rätt att inte tillhöra en religion eller tillhöra vilken religion du vill.

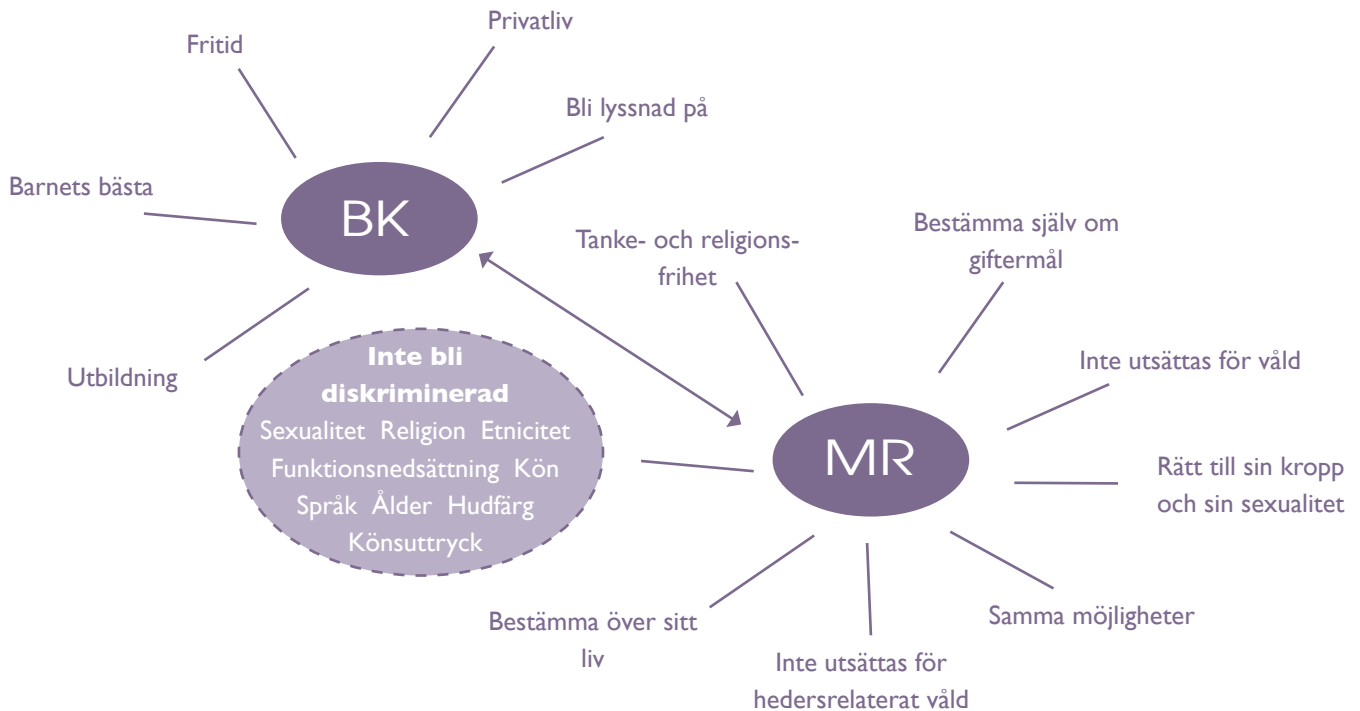
Bestämma själv om giftermål: Du har rätt att bestämma själv om du vill gifta dig och med vem.

Rätt till sin kropp och sin sexualitet: Du har exempelvis rätt att säga ja eller nej till sex och rätt att bestämma om du ska donera ett organ till en sjuk familjemedlem eller vän.

Inte bli diskriminerad/dåligt behandlad: Du har rätt att inte bli diskriminerad/dåligt behandlad på grund av din sexualitet, religion, etnicitet, funktionsförmåga, kön, ålder och könsuttryck (svensk lagstiftning förstärker de mänskliga rättigheterna i det här fallet genom att inkludera könsuttryck).

Förklara att det finns speciella konventioner för att stärka skyddet för vissa grupper och att en av de grupperna är barn och unga. De allmänna mänskliga rättigheterna gäller hela livet och för alla mellan 0 och 18 år gäller dessutom barnkonventionen.

Del 4: Komplettera modellen på tavlan med barnkonventionen (BK). Du som pedagog kan nämna att det finns många artiklar i barnkonventionen (54 stycken) och att ni nu ska ta upp några som är viktiga att känna till och återkommer i övningar i det här temat.

Förklara alla rättigheter i barnkonventionen på samma sätt som med de mänskliga rättigheterna. Exempelvis:

Barnets bästa: Barnets bästa ska alltid komma i första hand när något beslut som rör barnet tas. Det gäller både myndigheter och familjer.

Fritid: Alla barn och unga har rätt till vila, lek och kultur. Det kan handla om att träffa kompisar, göra läxor, ha tid till fritid hemma och inte bara behöva hjälpa till.

Privatliv: Alla barn och unga har rätt till privatliv. Det kan handla om att ha rätt att vara för sig själv ibland eller att föräldrar inte får läsa barnets sms, mail eller dagbok.

Bli lyssnad på: Alla barn och unga har rätt att bli hörda och få sina åsikter beaktade.

Utbildning: Alla barn och unga har rätt till utbildning och bra sexualupplysning.

Att tänka på:

Se till att introduktionen om de mänskliga rättigheterna (MR) och barnkonventionen (BK) inte blir för utdragen och tråkig. Modellen kan även användas under andra övningar.

RÄTTIGHETER OCH MÖJLIGHETER

– Heta stolen-övning

Hur lätt eller svårt är det att tillgodogöra sig sina rättigheter? Känner alla till sina rättigheter? Respekteras allas rättigheter? Det finns många tankar kring dessa frågor som är relevanta att diskutera.

Mål: Att väcka tankar kring varför det är viktigt att känna till sina rättigheter.

Instruktion:

Ställ stolarna i en ring. Se till att det finns en stol mer än antalet deltagare. Läs upp påståendena nedan för eleverna. Eleverna ska byta plats om de håller med om påståendet och sitta kvar om de inte håller med. Understryk att det inte finns några rätt eller fel och att alla när som helst har rätt att byta åsikt. Fråga eleverna efter varje påstående varför de bytt eller inte bytt plats och be dem utveckla sina tankar.

Provpåstående:

Jag skulle inte klara mig utan min mobiltelefon.

Påståenden

- Alla vet vilka rättigheter de har.
- Alla föräldrar känner till vilka rättigheter barn och unga har.
- Allas rättigheter respekteras.
- En del personers rättigheter respekteras mer än andras.
- Alla föräldrar respekterar barns och ungas rättigheter.
- Alla har samma möjligheter i livet.
- De som anses vara "normala" diskrimineras mindre.
- Det är viktigt att känna till sina rättigheter.
- En person som mobbas kan mobba någon annan i ett annat sammanhang.

HAR ALLA I SVERIGE SAMMA MÖJLIGHETER?

– Sant eller falskt-övning

Många människor diskrimineras, kränks eller begränsas för att de tillhör en viss grupp. Om vi tittar på statistiken kan vi se att Sverige i likhet med alla andra länder har mycket arbete kvar för att alla människor ska ha lika möjligheter i livet.

Mål: Att få kunskap om hur olika gruppers rättigheter kränks i det svenska samhället.

Statistik förändras. Titta i fotnoterna och uppdatera statistiken vid behov.

Instruktion:

Ställ stolarna i en ring. Se till att det finns en stol mer än antalet deltagare. Läs upp påståendena nedan för eleverna. Om eleverna tror att ett påstående är sant ska de byta plats och om de tror att det är falskt ska de sitta kvar. I den här övningen gäller det att ta ställning till påståenden där det finns ett rätt svar. Övningen är ett sätt för dig som pedagog att förmedla fakta till eleverna. Lägg gärna till egna faktabaserade påståenden.

Provpåstående:

Människor och giraffer har samma antal halskotor.

Sant

Påståenden:

Under ett år blir var fjärde muslimsk ungdom i Sverige utsatt för kränkande behandling.

Sant ¹

I Sverige finns ungefär 100 000 personer med någon form av funktionsnedsättning (det som många kallar handikapp).

Falskt: Det är ungefär 1,5 miljoner personer som har en funktionsnedsättning som t.ex. rörelsehinder, läs- och skrivsvårigheter eller hörselnedsättning. ²

5 % av de som har en funktionsnedsättning och nedsatt arbetsförmåga har blivit diskriminerade på arbetsmarknaden.

Falskt: 21 % av de som har en funktionsnedsättning och nedsatt arbetsförmåga blev utsatta för diskriminering på arbetsmarknaden under femårsperioden 2001-2006. ¹⁰

23 % av tjejerna i nian i Stockholms län får inte ha en pojkvän.Sant ⁵**Män tjänar i genomsnitt 16 % mer än kvinnor.**

Sant: I mansdominerade yrken är lönen ofta högre. Om man räknar bort löneskillnader som beror på yrke, arbetstid och utbildningsnivå tjänar män i genomsnitt 7,5 % mer än kvinnor. ⁷

Modersmålsundervisning ger unga personer bättre kunskap i både hemspråket och i svenska språket.Sant ³**Modersmålsundervisningen minskar i skolan.**Sant ³**2008 levde 220 000 barn i Sverige i fattiga familjer.**

Sant: Det betyder att det var 11,5 % av alla barn som enligt svensk normberäkning levde i en fattig familj. Det kan innebära att inte ha råd att delta på skolutflykter, inte kunna köpa en födelsedagspresent till sin kompis eller inte kunna prova på olika sporter och fritidsaktiviteter. ⁴

Antalet fattiga barnfamiljer har minskat i Sverige under de senaste 10 åren.

Falskt: Antalet fattiga barnfamiljer har ökat under de senaste 10 åren. Sverige har fått kritik av FN för att det jobbas för lite mot barnfattigdom. ⁴

10 000 ungdomar i Sverige upplever att familjen begränsar deras val av livspartner.

Falskt: 70 000 ungdomar upplever att familjen begränsar deras val av livspartner. ⁶

För barn i Sverige är risken att leva i en fattig familj dubbelt så hög om barnet har föräldrar med utländsk bakgrund.

Falskt: Risken fem gånger så hög. ⁴

För barn i Sverige är risken att leva i en fattig familj dubbelt så hög om barnet har föräldrar med utländsk bakgrund.

Falskt: Risken fem gånger så hög.⁴

10 % av unga tjejer och killar i Stockholms län får inte gå på alla lektioner för sina föräldrar.

Sant⁵

28 % av alla HBT-personer (homo-, bi- och transsexuella) har utsatts för någon typ av hatbrott.

Falskt: 50 % av alla HBT-personer i Sverige uppger att de utsatts för någon typ av hatbrott.⁸

24 % av unga homo- eller bisexuella män har varit utsatta för våld det senaste året.

Sant: Dessutom har 20 % av unga transpersoner och homo- eller bisexuella kvinnor också blivit utsatta för våld under det senaste året.⁹

1. *Islamofobi: en studie av begreppet, ungdomars attityder och unga muslimers utsatthet.* Forum för levande historia. 2006
2. *Hjälpmedelverksamheten i Sverige.* Hjälpmedelsinstitutet. 2010
3. *Flera språk – fler möjligheter: Utveckling av modersmålsstödet och modersmålsundervisningen.* Skolverket. 2003
4. *Barns ekonomiska utsatthet: Årsrapport 2010.* Rädda Barnen. 2010
5. *Oskuld och heder.* Schlytter: Stockholms Stad. 2010
6. *Se mig: Unga om sex och internet.* Ungdomsstyrelsen. 2009
7. *På tal om kvinnor och män: Lathund om jämställdhet 2012.* SCB, 2012
8. *Hälsa på lika villkor? Hälsa och livsvillkor bland HBT-personer.* Niklas Roth, Gunnel Boström, Karin Nykvist. Statens folkhälsoinstitut. 2006
9. *Hon hen han: en analys av hälsosituationen för homosexuella och bisexuella ungdomar samt för unga transpersoner.* Ungdomsstyrelsen. 2010
10. *Funktionshindrades situation på arbetsmarknaden: 4:e kvartalet 2006, Information om utbildning och arbetsmarknad 2007:2.* Arbetsmarknadsstyrelsen, Statistiska centralbyrån. 2007

RÄTTIGHETER OCH DILEMMAN

– Diskussionsövning med korta berättelser

Personer som inte överensstämmer med rådande normer eller tillhör vissa grupper kan bli utsatta för diskriminering eller kränkningar. De blir begränsade i sitt handlingsutrymme och i sina möjligheter att tillgodogöra sig de mänskliga rättigheterna.

Mål: Att utifrån verklighetstroga berättelser få mer kunskap om vilka rättigheter och vilken lagstiftning som finns. Att få en djupare förståelse för hur diskriminering, kränkningar, begränsningar, grupptillhörighet och normer är kopplade till varandra.

Instruktion:

På nästa uppslag finns olika berättelser. Kopiera berättelserna och klipp ut dem. Dela in eleverna i smågrupper och dela ut lapparna till grupperna. Låt grupperna diskutera berättelserna under några minuter. Läs sedan upp berättelserna en i taget och låt varje grupp redovisa vad de diskuterat. Släpp in övriga grupper i diskussionen.

I flera berättelser finns frågor om vem i samhället personen kan få hjälp av. Skriv *stöd/hjäl*p på tavlan. Gör allt eftersom grupperna redovisar en lista som visar vilka personer, myndigheter eller verksamheter som kan ge stöd och hjälp. Facit med svar på hur berättelsen kan kopplas till diskrimineringsgrunderna i svensk lagstiftning, de mänskliga rättigheterna, och skolans styrdokument finns efter berättelserna på s. 64. Där finns också en lista med myndigheter/organisationer som personerna i berättelserna kan kontakta. Fyll på stöd/hjäl

-listan utifrån facit.

Att tänka på:

I en del elevgrupper kan det uttryckas kränkande åsikter om och skuldbeläggning av personerna i berättelserna. Styr då tillbaka samtalet till dilemmat; de normer som begränsar personen och de rättigheter som inte respekteras.

Kopiera och klipp ut berättelserna

Javier

Javier är 19 år och har precis gått ut gymnasiet. Han är äntligen klar med sin yrkesutbildning och vill börja söka jobb. Javier skickar iväg flera ansökningar men får inget svar. Han har hört att en del företag diskriminerar personer med namn som inte låter svenska. Javier skickar därför iväg sin ansökan igen till samma företag men kallar sig istället Johan Dahlgren. Två företag kontaktar honom tre dagar senare.

- Vilka av Javiers rättigheter respekteras inte?
- Har personer med ett svenskt namn några fördelar? Vilka?
- Tror du att det här händer ofta?
- Vem kan Javier kontakta för att få hjälp?

Jamela

Jamela är 16 år och hon älskar att lära sig nya saker. Hon brukar lyssna på ljudböcker och se dokumentärer på tv och internet. Hon har också startat en ljudblogg. Men i skolan går det inte bra och hon riskerar att inte bli godkänd i flera ämnen. Jamela har nyligen fått diagnosen dyslexi som betyder att hon har svårt att läsa och skriva. Hennes föräldrar har sagt till skolan att hon behöver hjälp av en specialpedagog. Skolan säger att det inte finns pengar till det och att Jamela skulle kunna nå målen om hon pluggar mer hemma.

- Jamela diskrimineras. På vilka sätt?
- Vilka normer finns i berättelsen?
- Vem kan Jamela kontakta för att få hjälp?

Gabriel

Gabriel brukar fira sin födelsedag tillsammans med sin familj. I år skulle Gabriel vilja att hans pojkvän också var med. Han är jätteförälskad och vill att hans familj ska få träffa pojkvännen. Gabriel tror att hans föräldrar vet att han har en pojkvän men de har aldrig pratat om det. Han tänker att föräldrarna tycker att det är fel enligt religionen att en kille har en pojkvän. De skulle också vara oroliga för vad andra på festen skulle säga. Gabriel vill fira sin födelsedag tillsammans med både sin familj och sin pojkvän men vet inte hur han ska göra.

- Tror du familjen är mest orolig för vad andra ska säga eller vad som rätt och fel enligt religionen?
- Vilka normer finns i berättelsen?
- Varför tror du att Gabriel aldrig har pratat med sina föräldrar om att han har en pojkvän?
- Vem kan Gabriel prata med i den här situationen?
- Tror du att det är vanligt att ungdomar har "hemliga" relationer?

Ahmed

Ahmed är 14 år och var med om en bilolycka för två år sedan. Då förändrades hans liv helt. Han använder nu rullstol. Efter olyckan var alla jättesnälla mot honom och alla hans kompisar från fotbollslaget ställde upp. Efter några månader tappade han kontakten med fler och fler eftersom han inte kunde vara med och spela längre. Nu har han bara några få "äkta vänner" kvar. På senaste tiden har han fått jobbiga kommentarer i korridoren i skolan om att han använder rullstol. På internet får han ofta elaka meddelanden och kommentarer från folk i hans skola och andra som han inte vet vilka de är. Hans familj är ett bra stöd och han vet att de alltid kommer att ställa upp. Men Ahmed har börjat känna sig mer och mer ensam och är rädd att alla vänner kommer försvinna.

- Vilka av Ahmeds rättigheter respekteras inte?
- Har skolan skyldighet att göra något åt trakasserierna både i skolan och på internet? I så fall vad?
- Vilka normer finns i berättelsen?

Kopiera och klipp ut berättelserna

Khalid

Khalid gick Barn- och fritidsprogrammet på gymnasiet. Han älskar att leka med barn och tycker det är viktigt att vara en bra förebild. Nu håller han på att söka jobb. När han var på en jobbintervju på en förskola sa chefen att de helst inte anställer manlig personal eftersom de inte vill ha problem med barnens föräldrar.

- Varför tror ni att chefen är orolig för att få problem med föräldrar om en man anställs på förskolan?
- Vilka av Khalids rättigheter respekteras inte?
- Vem kan Khalid kontakta för att få hjälp?
- Skulle det vara någon skillnad om Khalid var en tjej och sökte förskolejobbet? Vilken?

Emma

Emma får nästan aldrig göra något på fritiden utan måste gå direkt hem efter skolan och hjälpa sin mamma att laga mat och städa eller ta hand om sina yngre syskon. Emma älskar verkligen sina småsyskon och vill vara en bra storasyster men ibland vill hon ha lite tid för sig själv. Hennes föräldrar kontrollerar henne hela tiden. Om hon någon gång får gå på bio med sina kompisar skjutsar och hämtar hennes pappa henne och kompisarna. Han tittar också igenom hennes mobil och hennes väska flera gånger i veckan. Om hon är ute med småsyskonen måste hennes mamma kunna se henne från fönstret. Emma har försökt prata med sina föräldrar men ingenting har förändrats.

- Har föräldrarna rätt att kontrollera Emma så som de gör?
- Vem kan Emma få hjälp av i den här situationen?
- Skulle Emmas föräldrar behandla henne annorlunda om hon var kille? På vilket sätt?
- Vilka av Emmas rättigheter respekteras inte?

Melissa

Melissa är äldst av fyra syskon. Hennes föräldrar säger att det är hennes ansvar att ta hand om sina yngre syskon i skolan. De säger att om det händer dem något är det hennes fel. I skolan brukar Melissa försvara sina syskon gentemot de andra barnen. Det gör att hon ofta hamnar i bråk. När skolpersonalen berättar om bråken för pappan brukar han slå Melissa. Det gör han ganska ofta när han tycker att hon gjort fel.

- Gör Melissas föräldrar något som strider mot hennes rättigheter, i så fall vad?
- Är det Melissas fel att hon ofta hamnar i bråk?
- Vem kan Melissa få hjälp av i den här situationen?

Robin

Robin älskar sport. Simning är en av hennes favoritsporter men hon vågar inte gå till badhuset längre. Robin är en transperson. Hon föddes som kille men kände redan som liten att hon egentligen borde vara tjej. Nu har hon genomgått en operation som heter könskorrigering för att hennes kropp ska se ut som det kön hon känner sig som, en tjej. Förra veckan gick hon till badhuset för första gången efter operationen. Hon var lite nervös när hon gick in i tjejernas omklädningsrum. Direkt när hon kom in sa en kvinna till henne att hon inte fick vara där. Robin försökte förklara men kvinnan förstod inte. Robin pratade med personalen som sa att hon inte fick gå in i tjejernas omklädningsrum. Robin fick gå hem utan att ha simmat.

- Vilka av Robins rättigheter respekteras inte?
- På vilket sätt gjorde personalen fel?
- Vem kan Robin kontakta för att få hjälp?
- Vilka normer finns i berättelsen?

Abbe

Abbe är 18 år och går ut gymnasiet om några månader. Han har ganska mycket frihet och får vara ute länge på kvällarna med sina kompisar. Men det finns en sak som oroar honom. Hans bror gifte sig direkt efter gymnasiet och nu har föräldrarna börjat prata om giftermål för hans del också. De säger att han kommer att mogna när han gift sig och att det är dags att han börjar ta mer ansvar. Men Abbe vill plugga vidare efter gymnasiet och känner sig inte alls redo att ha en egen familj.

- Vilka av Abbes rättigheter respekteras inte?
- Vem kan Abbe få hjälp av i den här situationen?
- Vilka normer finns i berättelsen?

Nadja

Nadja är 18 år. Hon är finsk rom och har valt att ha på sig den traditionella stora kjolen. Hon är jättestolt över sina traditioner men många tittar konstigt på henne när hon är ute och undviker att sätta sig bredvid henne på bussen. Flera gånger har de som jobbar i affärerna förföljt henne när hon tittat på saker och två gånger har hon blivit anklagad för snatteri. Båda gångerna blev hon släppt efter att polisen kollat igenom hennes saker och sett att hon inte tagit något. Nu är Nadja trött på allt det här.

- Vilka av Nadjas rättigheter respekteras inte?
- Vem kan Nadja kontakta för att få hjälp?
- Vilka olika klädstilar/klädesplagg kan bidra till att personer diskrimineras?

Anna och Alejandra

Anna och Alejandra har varit tillsammans i ett år och är jättekära. De har bokat bord på en restaurang för att fira ettårsdagen. När de står och väntar i kön på restaurangen ser de att två servitörer tittar på dem när de håller varandra i handen och pussas. När Anna och Alejandra kommer fram i kön förklarar en av servitörerna att det tyvärr har blivit en dubbelbokning och att de inte har några bord lediga. Samtidigt är flera bord i restaurangen tomma.

- Varför tror du att Anna och Alejandra inte får ett bord?
- Vilka av Anna och Alejandras rättigheter respekteras inte?
- Vem kan Anna och Alejandra kontakta för att få hjälp?

Kayla

Kayla hänger mest med killarna i skolan. Hon får mycket respekt i skolan, både bland killar och bland tjejer. Hon har samma klädstil som killarna i klassen och folk säger att hon betar sig "som en kille" men ingen tycker att det är dåligt eller konstigt. När de har sexualundervisning delar läraren upp eleverna i tjej- och killgrupper "för att de ska våga prata mer öppet". Kayla pratar med läraren och frågar om hon kan vara med killarna istället, för hon känner sig mer trygg med dem. Men läraren säger: Nej, du är faktiskt en tjej, du får vara med tjejerna.

- Kunde läraren ha gjort på något annat sätt?
- Vilka av Kaylas rättigheter respekteras inte?
- Vem kan Kayla få hjälp av i den här situationen?
- Vilka normer finns i berättelsen?

Sandra och Nohemi

Sandra och Nohemi går i nian. Det finns en lärare som flera gånger har rört vid dem på ett sätt de tyckte kändes obehagligt. De bestämmer sig för att gå till rektorn och anmäla händelserna. Rektorn säger att de kanske missuppfattade och att det säkert inte var illa menat.

- Har läraren gjort något fel enligt lagen? I så fall vad?
- Har rektorn gjort något fel? I så fall vad?
- Vilka av Sandra och Nohemis rättigheter respekteras inte?
- Vem kan Sandra och Nohemi få hjälp av i den här situationen?

Latifa

Latifa går på hotell- och restaurangprogrammet på gymnasiet. Hon har precis börjat en praktik i ett hotellkök och tycker det är jättespännande. Efter några dagar säger hennes kontaktperson att hon måste följa hygienreglerna och inte ha på sig slöja när hon jobbar i ett kök. Latifa känner sig orättvist behandlad och är inte säker på om hennes kontaktperson har rätt att förbjuda henne att bära slöja i köket.

- Vilka av Latifas rättigheter respekteras inte?
- Vem kan Latifa kontakta för att få hjälp?
- Vilka normer finns i berättelsen?

Alex

Alex går på gymnasiet och jobbar extra i en affär. En dag säger Alex till sin chef att han behöver vara ledig en dag om två månader för att fira en viktig religiös högtid med sin familj. Chefen säger att han bara kan få ledigt på de religiösa högtiderna som är markerade i kalendern.

- Vilka av Alex rättigheter respekteras inte?
- Gör Alex chef något fel?
- Vem kan Alex kontakta för att få hjälp?
- Vilka normer finns i berättelsen?

Myndigheter, organisationer och verksamheter som kan ge stöd och hjälp:

DO, Diskrimineringsombudsmannen (do.se)

BEO, Barn- och elevombudet (skolinspektionen.se/BEO)

Polisen, (polisen.se)

Skola, (kurator, sjuksköterska, rektor)

Socialtjänsten, (se din kommuns hemsida)

Ungdomsmottagning, (hitta information och den lokala ungdomsmottagningen på umo.se)

BUP, barn och ungdomspsykiatri (bup.se)

Fackförbund, (fackförbund.com, lo.se, sac.se, unionen.se m.fl.)

Kommunens barnombudsman eller diskrimineringsansvarig, (barnombudsmannen.se eller kommunens hemsida)

Ideella organisationer, BRIS (bris.se), tjejjourer (tjejjouren.se), killfrågor.se, antidiskrimineringsbyrå (adbsverige.se), Rädda Barnen (rb.se och rbuf.se), Nationella hjälplinjen (hjalplinjen.se), Brottsofferjouren för unga (ungaboj.se) m.fl.

Tips: Läs mer om diskriminering och kränkande behandling på DO:s eller BEO:s hemsidor: do.se och skolinspektionen.se/BEO.

Facit till berättelserna utifrån de mänskliga rättigheterna, barnkonventionen, svensk lagstiftning och skolans styrdokument:

Javier och Nadja: Enligt de mänskliga rättigheterna och svensk lagstiftning har alla rätt att inte bli diskriminerade p.g.a. etnicitet.

Jamela: Enligt skollagen har Jamela rätt till anpassad undervisning eftersom hon har en funktionsnedsättning. Skolan kan inte skylla på budgeten eller säga att Jamela borde klara målen. Enligt barnkonventionen har hon också rätt att utvecklas utifrån sin förmåga, vilket hon omöjligt kan göra utan anpassad undervisning. Enligt barnkonventionen har varje barn även rätt att få sina åsikter beaktade, vilket skolan inte gör i det här fallet.

Gabriel: Enligt de mänskliga rättigheterna och svensk lagstiftning (diskrimineringslagen) har alla rätt till sin sexualitet. Religionsfriheten står inte över rätten till sin sexualitet.

Ahmed: Enligt skollagen har skolan skyldighet att vidta åtgärder och motverka alla typer av tendenser till trakasserier och annan kränkande behandling. Det gäller både trakasserier i skolan och på internet eftersom det är elever från skolan som trakasserar Ahmed på internet.

Khalid: Enligt de mänskliga rättigheterna och svensk lagstiftning (diskrimineringslagen) är all diskriminering p.g.a. kön förbjuden. I det här fallet kan det också handla om diskriminering p.g.a. etnicitet, vilket också är förbjudet.

Melissa: Enligt de mänskliga rättigheterna har alla personer rätt att få leva ett liv utan våld. I skolan är det skolpersonalen som har ansvar för barnen, inte Melissa.

Emma: Enligt de mänskliga rättigheterna har Emma rätt till vila och fritid. Hon har rätt att ha tid för sig själv, umgås med sina kompisar i fred och inte hela tiden behöva passa sina syskon. Emma har också rätt till privatliv, vilket betyder att pappan inte får kolla igenom hennes väska och mobil. Föräldrarnas rätt att bestämma över Emma tills hon är 18 år innebär inte att de har rätt att bestämma allt. Emma har rätt att få sina åsikter beaktade, och med ökad ålder och mognad ska föräldrarna ta mer hänsyn till hennes önskemål och privatliv.

Robin: Enligt de mänskliga rättigheterna och svensk lagstiftning (diskrimineringslagen) får ingen bli diskriminerad p.g.a. könsidentitet eller könsuttryck. Robin har juridisk rätt att vara i tjejernas omklädningsrum.

Abbe: Enligt de mänskliga rättigheterna och svensk lagstiftning ska det vid giftermål finnas *fullt samtycke* från båda parterna.

Anna och Alejandra: Enligt de mänskliga rättigheterna och svensk lagstiftning (diskrimineringslagen) är all *diskriminering på grund av sexuell läggning* förbjuden.

Kayla: Enligt de mänskliga rättigheterna och svensk lagstiftning (diskrimineringslagen) får ingen bli *diskriminerad p.g.a. könsuttryck* dessutom har alla barn och unga *rätt att få sina åsikter beaktade*. Det betyder att barn och ungdomar ska känna att vuxna lyssnar på dem. Kayla känner sig tryggare med killarna i klassen och det har hon rätt att göra. Läraren skulle ha respekterat Kayla och låtit henne vara med killarna eller gjort någon annan slags gruppindelning.

Sandra och Nohemi: Enligt barnkonventionen och svensk lagstiftning har alla barn *rätt att inte utsättas för våld och trakasserier*. Om rektorn på en skola får veta att det pågår sexuella trakasserier på skolan har rektorn skyldighet att utreda. Enligt barnkonventionen har alla barn och unga *rätt att få sina åsikter beaktade*. Det betyder att barn och ungdomar ska känna att vuxna lyssnar på dem, rektorn lyssnade inte på Sandra och Nohemi. Enligt svensk diskrimineringslag är *diskriminering p.g.a. av ålder och kön* förbjuden, vilket det skulle kunna handla om i det här fallet.

Latifa: Enligt de mänskliga rättigheterna och svensk lagstiftning (diskrimineringslagen) har alla *rätt till sin religion* och *rätt att inte diskrimineras p.g.a. religion*. Det finns flera fall i Sverige där tjejer och kvinnor har gjort en anmälan när de blivit förbjudna att använda slöja på sin skola/arbetsplats. De har i de flesta fall vunnit.

Alex: Enligt de mänskliga rättigheterna har alla *rätt till sin religion* och chefen kan enligt svensk lagstiftning i detta fall ha gjort sig skyldig till *diskriminering p.g.a. religion*. Även om arbetsgivaren inte är skyldig att godkänna ledighet p.g.a. en religiös högtid, så borde en ledig dag vara möjlig att bevilja eftersom han frågade så långt i förväg. Alex kan med stöd av sitt fackförbund ta reda på om chefen borde ha tagit hänsyn till det.

VAD SA DU ATT HAN SA ATT HON HADE SAGT?

– Heta stolen-övning

Ryktet kan ha stor betydelse för många personer. Det kan påverka val, frihet och möjligheter. Ryktesspridning upplevs ofta som kränkande och kan strida mot både svensk lagstiftning och de mänskliga rättigheterna. Det finns många tankar och åsikter kring rykte och ryktesspridning som är relevanta att diskutera.

Mål: Att utifrån diskussion och reflektion få en djupare förståelse för hur rykten kan påverka tjejer och killar och hur rykten kan begränsa handlingsutrymmet och hindra oss från att tillgodogöra oss våra rättigheter.

Instruktion:

Ställ stolarna i en ring. Se till att det finns en stol mer än antalet deltagare. Läs upp påståendena nedan för eleverna. Eleverna ska byta plats om de håller med om påståendet och sitta kvar om de inte håller med. Understryk att det inte finns några rätt eller fel och att alla när som helst har rätt att byta åsikt. Fråga eleverna efter varje påstående varför de bytt eller inte bytt plats och be dem utveckla sina tankar.

Provpåstående:

Jeans är snyggare när de är slitna.

Påståenden:

- Alla rykten är sanna.
- Det är vanligt med ryktesspridning.
- Tjejer och killar får samma typ av rykten.
- Det är viktigt att ha ett bra rykte.
- Om någon får ett dåligt rykte kan familjen få dåligt rykte.
- Rykten beror på normer.
- Det är värre för en tjej än för en kille att få ett dåligt rykte.
- Många personer gör inte allt de vill eftersom de är rädda att få ett dåligt rykte.
- Att få ett rykte kan innebära allvarliga konsekvenser.
- Rykten sprids från mun till mun och via internet.
- Rykten kan leda till våld.
- Att sprida rykten kan vara en form av mobbning.
- Det är bra att inte sprida rykten vidare.
- Det finns rykten som ger hög status och respekt.

FORUMSPEL

– Dramaövning

Ett forumspel skildrar problem i lätt identifierbara situationer där en eller flera deltagare hamnar i underläge och inte kan tillgodogöra sig sina rättigheter. Pjäsen slutar alltid dåligt med olösta konflikter för att stimulera publiken att vilja ingripa i spelet och hitta en tänkbar öppning. Forumspel finns i flera varianter och har flera möjligheter.

Mål: Att kunna hitta olika öppningar i situationer där någon inte kan tillgodogöra sig sina rättigheter. Att få träning i att hantera och lösa liknande konflikter och diskriminerande situationer i verkligheten.

Den här övningen kräver att du som pedagog har god tid för förberedelse.

Instruktion:

Del 1: Brainstorma tillsammans med eleverna om vilka former av diskriminering och kränkningar av rättigheter som finns. Ni kan utgå från diskrimineringsgrunderna: kön, könsidentitet eller könsuttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning och ålder. Det går också att utgå från andra kategorier som exempelvis språk, klasstillhörighet och bostadsområde. Ett annat alternativ är att utgå från berättelserna i övningen *Rättigheter och dilemman* på s. 59.

Del 2: Skriv förslagen som kommer upp på lappar och lägg dessa på golvet. Eleverna får ställa sig på den lapp som de tycker är intressant. Gruppen är nu indelad i mindre grupper. Varje grupp ska utifrån den lapp de står på, tänka ut en situation där en eller flera personer diskrimineras eller kränks utifrån en eller flera rättigheter.

Ge en kort instruktion till grupperna som ska spela upp situationen utifrån följande riktlinjer:

- Spelet bör visa hur en person blir diskriminerad utifrån sina rättigheter.
- Det ska vara kort, 3-7 min.
- Det ska inte innehålla lösningar och det ska sluta dåligt.
- Rollfigurerna ska ha andra namn än eleverna i gruppen/klassen.
- Alla väljer roll själv, blir det konkurrens går det att dra lott.
- Under repetitionstiden kan du som pedagog gå runt och uppmuntra men inte delta aktivt.

För fördjupad läsning om forumspel rekommenderar vi *Du har huvudrollen i ditt liv* (Katrin Byréus) och *Normkritisk pedagogik* (Frida Darj).

Del 3: Varje grupp spelar upp sin situation utan att publiken ingriper. Efter varje framträdande frågar övningsledaren publiken vilka/vem som är de/den utsatta. Det är den/dessa som får bytas ut av publiken under den andra iscensättningen. De grupper som har valt att inte spela upp sin situation redovisar den och ställer sina två frågor till publiken.

Del 4: Situationen spelas upp en gång till och denna gång kan publiken ropa stopp, hoppa in och ersätta personen/personerna som diskrimineras och ändra händelseförloppet. Hela gruppen kan nu tillsammans utforska hur det går att förhindra att den diskriminering som gestaltas upprepas. Din roll som övningsledare är att underlätta samarbetet mellan spelgruppen och publiken.

Låt publiken reflektera över:

- Känner ni igen det som skildras?
- Kan det gå till så som i pjäsen?
- Hur skulle ni göra i den situationen?
- Vilka normer kan ligga bakom situationen som uppstod?
- Kan någon hjälpa den utsatta personen? Hur?

Att tänka på:

- Det får endast vara en inhoppare i taget.
- När någon i publiken har en idé och vill hoppa in i scenen, börjar scenen om och fortsätter tills inhopparen fått fram sin idé.
- Så fort en inhoppare är klar kommer ordinarie rollinnehavare tillbaka och spelet fortsätter i originalversion för att locka fram fler förslag från publiken.
- Om ingen hoppar in kan övningsledaren ropa stopp och fråga publiken: Är det bra det som händer nu? Vad kan han/hon göra för att det ska bli bättre?
- Om ingen hoppar in kan övningsledaren också gestikulera eller hålla upp en ritad tom "tankebubbla" ovanför rollinnehavarnas huvuden och fråga efter känslor eller tankar. I forumspel hittas sällan lösningar av konflikter men däremot olika öppningar. Förtryckaren kan aldrig bytas ut eftersom forumspel syftar till att hitta strategier för den som blir utsatt.

Den här övningen syftar till att stärka och hitta strategier för den utsatta, ett så kallat empowerment-perspektiv. Samtala kring att det aldrig är den utsatta personens fel. Ansvaret ligger alltid hos förövaren.

VILKET STÖD FINNS I SAMHÄLLET?

– Informationssökningsövning

Normer kolliderar ibland med våra rättigheter, det kan innebära diskriminering, kränkningar och begränsat handlingsutrymme. Ibland kan vi lösa situationen själv men ibland behöver vi stöd från andra. Det är viktigt att känna till vilket stöd samhället kan erbjuda.

Mål: Att få kunskap om vilket stöd samhället kan erbjuda när normer och rättigheter kolliderar.

Instruktion:

Skriv upp orden *normer* och *rättigheter* på tavlan. Diskutera med eleverna hur normer och rättigheter kan kollidera i olika situationer. Referera tillbaka till exempel från övningar ni gjort tidigare. I en del situationer kan en person behöva stöd och hjälp. Om du under övningen *Rättigheter och dilemman* på sidan 59 tillsammans med eleverna gjorde en stöd/hjälplista kan du utgå från den och fylla på med fler aktörer, myndigheter och organisationer som kan erbjuda stöd. Gör annars en sådan lista.

Ge eleverna i uppgift till nästa lektion att utifrån frågorna på nästa sida ta reda på vilket stöd de olika verksamheterna kan erbjuda. De kan ringa, maila eller läsa på internet. Några elever kan också få i uppgift att ta reda på ytterligare verksamheter att vända sig till:

Ta reda på vilka myndigheter, organisationer och föreningar som finns i närområdet som kan erbjuda stöd för unga.

Ge eleverna i uppgift att utifrån frågorna nedan ta reda på vilket stöd de olika verksamheterna kan erbjuda. De kan ringa, maila eller läsa på internet. Några elever kan få i uppgift att ta reda på ytterligare verksamheter att vända sig till. Övningen går också att använda som läxuppgift.

Frågor:

- I vilka situationer kan verksamheten erbjuda stöd?
- Vilket stöd erbjuds?
- Finns det någon åldersgräns?
- Har de som driver verksamheten tystnadsplikt?

Tips: Berätta att din uppgift blir att ta reda på vad skolans likabehandlingsplan innebär. Se s. 72.

LIKABEHANDLINGSPLANEN

– Övning för läraren

Att främja likabehandling ska vara ett levande arbete i skolan. Arbetet ska pågå löpande. Eleverna ska ha god kännedom om hur arbetet går till och vad det innebär. Varje skola ska ha en likabehandlingsplan som revideras varje år.

Mål: Att få djupare kunskap om din arbetsplats likabehandlingsarbete samt förmedla denna kunskap till din elevgrupp.

Instruktion:

Studera din skolas likabehandlingsplan. Ta reda på hur skolans arbete för att främja likabehandling och förhindra mobbning, diskriminering och annan kränkande behandling ser ut. Vilka resurser har skolan? Hur kan skolan stödja elever som är i en utsatt position eller som hindras från att tillgodogöra sig sina rättigheter? Vilka på skolan kan elever vända sig till? Vilka är ansvariga? Detta kan du till exempel presentera i anslutning till att eleverna presenterar de olika verksamheterna från övningen *Vilket stöd finns i samhället?* på sidan 70. Ta gärna hjälp av någon ur personalen som har en ansvarsroll i din skolas likabehandlingsarbete.